

Beata Spieralska

Strona internetowa dla badaczy średniowiecznych kazań

Colloquia Litteraria 1/2/8/9, 201-204

2010

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

BEATA SPIERALSKA

STRONA INTERNETOWA DLA BADACZY ŚREDNIOWIECZNYCH KAZAŃ

www.sermones.net to francuska strona internetowa poświęcona średniowiecznemu kaznodziejstwu. Celem jej autorów było nie tylko udostępnienie (za darmo) tekstów średniowiecznych homilii, ale również opracowanie narzędzi do pracy badawczej nad tymi tekstami.

Accueil du site Contact Plan du site Sites Web En résumé Rechercher

Sermones.net

Édition électronique d'un corpus de sermons latins médiévaux

Présentation
Sermones.net, édition électronique de sermons latins médiévaux
Tutoriel : comment utiliser l'interface électronique des sermons ?
Cadres théoriques
Jacques de Voragine
Édition de la prédication médiévale
Bibliographie générale
Pour découvrir les sermons médiévaux : les bases de données
Liens utiles
Espace membres

Dans le cadre du renouvellement récent des travaux sur la prédication médiévale, Sermones.net propose l'édition électronique de corpus de sermons, dont le premier est la série de sermons de Carême de Jacques de Voragine. La réalisation de ce corpus annoté est conduite par une équipe internationale de chercheurs sous la direction de Nicole Bériaux.

On mesure mieux aujourd'hui, grâce à un ensemble de travaux récents, l'importance historique du système de communication de masse mis au point par les frères de saint Dominique et de saint François à la faveur de leur engagement de prédicateurs au XIIe siècle. Un équipement intellectuel de premier ordre, adapté à leurs besoins, fut alors produit dans les couvents, et diffusé par des techniques de reproduction rapide, deux siècles avant l'invention de l'imprimerie.

L'enseignement par la parole auquel les prédicateurs s'adonnaient ne s'improvisait pas, il supposait un apprentissage, et le recours à des instruments de travail efficaces.

Les recueils de sermons médiévaux attestent la réalité et l'importance de la diffusion de ces innovations. Ils ont été utilisés par d'innombrables prédicateurs médiévaux comme des modèles de l'art de communiquer qu'ils se devaient de maîtriser, et comme des mines d'idées sur tous les sujets qu'ils pouvaient aborder dans leurs sermons. Ils trouvaient là, en latin, matière à préparer les sermons qu'ils allaient délivrer au peuple en langue vernaculaire.

Pour les chercheurs d'aujourd'hui, cette documentation est une véritable mine d'informations sur les

Nouvelles brèves
5 mars 2010
Nouvelles brèves en ligne par Olivier Marin
6 février 2010
Conférence et workshop à Stockholm (Ars Ederici)
4 décembre 2009
Journées Thomas d'Aquin - en mémoire du Père Beaudouin
14 janvier 2009
Père Louis Jérôme Beaudouin, O.P.
Nouvelautés sur le Web
8 juin 2010
From Words to Deeds: the Effectiveness of Preaching in (...)
26 mai 2010
Le Livre de Job dans l'antiquité et la période juives (...)
30 mars 2010
Philippe Bütgen (O.S.B.), Titus en latin : Luther

Strona powoli, ale niustannie rośnie. Pierwszym kaznodzieją, którego dzieła zostały opracowane, jest Jakub z Varazze (Iacobus de Voragine), autor najsłynniejszego chyba zbioru hagiograficznego, zwanego *Legenda Aurea*. Ten trzynastowieczny dominikanin, biskup

Genui, zajmował się jednak nie tylko pisaniem opowieści o świętych, ale również – zgodnie z charyzmatem swego zakonu – kazań. Te ostatnie wydane zostały w XVII wieku przez Rudolfa Clutiusa, z którego to wydania korzysta się po dziś dzień. Pomyśl, by opracować elektroniczną edycję kazań Jakuba pojawił się w związku z problemami z wydaniem Clutiusa. Dzisiejsza wiedza pozwala bowiem podważyć niektóre z atrybucji siedemnastowiecznego wydawcy: nie wszystkie kazania, które przypisał on Jakubowi z Varazze, faktycznie są jego autorstwa. Ponadto nie wszystkie lekcje rękopisów przyjęte przez Clutiusa należy uznać za właściwe. Kolacjonowanie manuskryptów Jakuba jest zadaniem niezwykle trudnym i pracochłonnym, zważywszy, iż są ich setki. Kodeksy zawierają od 150 do 350 kart rękopiśmiennych. Być może projekt zaowocuje w przyszłości publikacją nowego wydania krytycznego, w tradycyjnej papierowej formie. Tymczasem jednak francuscy badacze tradycji kaznodziejskiej postanowili kolejne owoce tej żmudnej pracy zamieszczać w sieci i badać z wykorzystaniem narzędzi elektronicznych. Dzięki takim wyszukiwarkom łatwiej bowiem ustalić autorstwo tekstu i poprawić błędy w atrybucji popełnione przez Clutiusa.

W efekcie wszyscy zainteresowani kaznodziejstwem średniowiecznym w ogóle bądź twórczością Jakuba de Varagine w szczególności mogą obecnie znaleźć tekst 98 jego kazań w sieci, w darmowym dostępie. Ale nie tylko tekst. Klikając na stronie startowej na podświetlone wyrażenie „l'édition électronique”, otwieramy stronę z wyszukiwarką, która umożliwi nam przeglądanie wszystkich 98 kazań na kilka sposobów:

Możemy więc znaleźć wybrany wyraz lub grupę wyrazów w całym tekście bądź w jego części (na przykład wśród egzemplów). Klikając na zakładkę „sermons”, możemy otworzyć dowolne kazanie, przy czym każde z nich jest wstępnie opisane. Podano mianowicie *temat* („thème”), czyli fragment z Pisma świętego przypadający na dany dzień, a także *incipit* i *explicit* kazania, czyli zdanie początkowe i końcowe. Klikając na wybrane kazanie, otwieramy jego tekst. Wydawcy zadbali o to, by jego forma była jak najbardziej przystępna dla użytkownika. Wydzielili bowiem poszczególne części kazania, co jest bar-

dzo istotne dla badaczy kaznodziejstwa, gdyż średniowieczne homilie pisano na ogół według ściśle określonego schematu.

Dzięki indeksowi słów („Index des mots”) można zobaczyć wszystkie formy występujące w korpusie. Użytkownik ma też możliwość przeszukiwania zebranych tekstów, stosując inne kryteria. Zakładka „Recherche par index” prowadzi do listy indeksów, przy pomocy których wyszukujemy w korpusie konkretne elementy. Indeks cytatów biblijnych zawartych w *tematach* pozwala nam znaleźć kazanie omawiające konkretny fragment Pisma świętego. Każdy badacz, zajmujący się egzegezą, może zatem łatwo dotrzeć do interpretacji danego miejsca zaproponowanej przez kaznodzieję. Zważywszy, iż nie zawsze *temat* pokrywa się z czytaniem na dany dzień roku liturgicznego, tego rodzaju indeks ogromnie ułatwia pracę.

Autorzy strony umieścili też indeks incipitów, co jest najbardziej oczywiste. Nie poprzestali jednak na tym. Indeks słów kluczowych jest, siłą rzeczy, arbitralny. Może okazać się pomocny, jeśli potrzeby użytkownika pokrywają się z zaproponowanymi przez twórców strony słowami kluczowymi. Dużo ważniejszy wydaje się indeks *dystynkcji* czyli znaczeń przypisywanych słowom biblijnym i klasyfikowanych w tabelach oraz zbiorach dystynkcji. Średniowieczni kaznodzieje używali takich opracowań przy budowaniu swych homilii, mogąc dzięki nim wyjaśniać wszystkie sensy biblijnych tekstów. In-

deks metafor (*figurae*) również jest cennym narzędziem dla egzegetów. Pozwala przeszukać korpus pod kątem stosowanych przez kaznodzieję metafor.

Autorzy strony zadbali też o sporządzenie indeksu egzemplów (*exempla*) czyli opowieści – podawanych przez kaznodziejów za autentyczne – ilustrujących tezy zawarte w homiliach. Każde *exemplum* zostało pokrótce opisane w języku francuskim i przytoczone *in extenso*. *Exempla* można też przeglądać przy pomocy głównej wyszukiwarki, podając szukane słowa i zaznaczając, że chodzi o ich występowanie w egzemplach.

Indeks „materii liturgicznej” („Index de la matière liturgique”) pozwala wyszukać te kazania i ich fragmenty, które odwołują się czy to do określonych świąt, czy to do sakramentów. Poza tym zamieszczono jeszcze dwa tradycyjne indeksy: imion oraz nazw geograficznych.

Oprócz tych narzędzi wyszukiwania strona zawiera też obszerną notkę biograficzną o Jakubie z Varazze z bogatą bibliografią, a także krótki artykuł o kazaniach, ich konstrukcji i sposobie powstawania oraz o ich słuchaczach.

Strona jest owocem pracy międzynarodowej grupy badaczy, na której czele stoi Nicole Beriou, znakomita francuska mediewistka i sermunistka, przewodnicząca International Medieval Sermon Studies Society.